

**Lohjan
varhaiskasvatussuunnitelma
2023**

Nimi	Lohjan varhaiskasvatussuunnitelma 2023
Kunta	Lohja
Hyväksymispäivämäärä	8.8.2023
Pdf luotu	11.8.2023

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	1
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	3
1.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	8
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	8
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	10
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	12
2.4. Arvoperusta.	12
2.5. Oppimiskäsitys.	13
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	14
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	15
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	15
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	16
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	16
2.7.4. Monilukutaito.	16
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	17
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	17
2.8. Paikallisesti päätettävät asiat.	17
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	20
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	21
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	21
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	21
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	22
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	22
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	22
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	23
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	24
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	24
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	25
3.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	25
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	29

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	29
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	30
4.3. Monipuoliset työtavat.	30
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	31
4.5. Oppimisen alueet.	32
4.5.1. Kielten rikas maailma.	32
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	33
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	35
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	36
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	37
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	38
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	39
4.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	40
5. Lapsen tuki.	45
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	45
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	46
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	46
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	47
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	47
5.3.1. Yleinen tuki.	48
5.3.2. Tehostettu tuki.	48
5.3.3. Erityinen tuki.	48
5.3.4. Tuen muodot.	49
5.4. Lapsen tuen arviointi.	50
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	50
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	52
5.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	53
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	60
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat.	60
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	61
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	61
7.2. Paikallisesti päätettävät asiat.	62

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista

6 Varhaiskasvatustalaki 21 §

7 Varhaiskasvatustalaki 1 §

8 Varhaiskasvatustalaki 22 §

9 Lastensuojelutalaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämistä (1386/2010) 15 §

11 Laki naisten ja miesten välistä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja yhdenvertaisuustalaki (1325/2014) 6 a §

12 Varhaiskasvatustalaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen

13 Varhaiskasvatuslaki 8 §

14 Varhaiskasvatuslaki 24 §

15 Varhaiskasvatuslaki 65–73§

16 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

17 Varhaiskasvatuslaki 23 §

18 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

22 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

27 Varhaiskasvatuslaki 40 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Lohjan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma (jatkossa käytetään myös lyhennettä vasu) sisältää valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kokonaisuudessaan tarkennettuna paikallisin lisäyksin. Se on päivittyvä ja täydentyvä asiakirja, joka laaditaan suomen- ja ruotsinkielisenä jatkumona varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Suunnitelman hyväksyy *Sivistyslautakunta*. Lohjan paikallinen vasu on henkilöstölle velvoittava ja arjessa käytännön toimintaa ohjaava käsikirja. Se on tiimeillä mukana jokaisessa tiimipalaverissa. Siihen on kirjattu Lohjalla yhteisesti noudatettaviksi sovitut linjaukset, toimintatavat ja painopisteet sekä paikalliset käytänteet. Paikallinen vasu sisältää myös aiheet, joita yksiköissä on käytävä keskustellen läpi ennen ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamista. Myös yksityiset varhaiskasvatusyksiköt noudattavat paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentäviä asiakirjoja Lohjalla ovat

- [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma](#) (Lasten- ja nuorten ennaltaehkäisevä päihdestrategia sisältyy)
- [Kaupunkistrategia](#)
- [Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelma](#)
- [Lasten, nuorten ja perheiden palvelualueen kehittämisohjelma](#)
- [Lohjan esiopetuksen opetussuunnitelma](#)
- [Lohjan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021-2024](#)
- [Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma esiopetuksessa](#)
- [Lohjan perusopetuksen opetussuunnitelma](#)
- Turvallisen ja hyvinvoivan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käsikirja Lohjalla (Tasa-arvotyön ja yhdenvertaisuuden edistämisen suunnitelma / Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan vastaisen työn suunnitelma)
- Kulttuuripolku
- [Aloituksen askeleet](#)
- [Varhaiskasvatuksen Digiagenda](#)
- [Kirjastopolkua pitkin - Kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelma](#)
- Pelastus- ja turvallisuussuunnitelma
- Lohjan varhaiskasvatuksen lääkehoidon suunnitelma
- [Lohjan ympäristöohjelma](#)
- [Lohjan kaupungin kotouttamisohjelma](#)
- [Varhaiskasvatuksen arkistonmuodostussuunnitelma](#)
- [Liikkumisen edistämisen suunnitelma](#)

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman on laatinut [varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittämisryhmä](#). Ryhmällä on myös vastuu suunnitelman toteutumisen arvioinnista ja kehittämisestä. Paikallisen vasun lisäksi Lohjalla ovat käytössä ryhmien sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (jatkossa käytetään myös lyhenteitä ryhmän / lapsen vasu). Paikallinen vasu, yksiköissä käydyn keskustelun perusteella tehdyt sopimukset sekä ryhmien lasten vasut määrittävät ryhmien vasujen sisältöä.

Lohjan varhaiskasvatuksen suunnitelmat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisesti ePerusteet-palvelussa. Se on myös luettavissa lohja.fi-, peda.net-sivustolla sekä Wilmassa. Yksiköt vastaavat siitä, että huoltajat ovat tietoisia sekä paikallisen vasun sisällöstä että ryhmän vasujen pedagogisesta osuudesta (mm. vanhempainillat, yhteiset keskustelut, yksiköiden verkkosivut). Huoltajilla on oltava myös mahdollisuus osallistua yksikkö- ja ryhmätasolla suunnitteluun sekä arviointiin. Osallisuuden mahdollistamiseksi huoltajille käytetään tarvittaessa tulkkipalveluita. *Paikallisesta vasusta tehtiin palautekyselyt sekä henkilöstölle että huoltajille syksyllä 2022. Palaute oli pääosin myönteistä ja Lohjan paikallisen vasun selkeyttä kehuttiin. Paikallista vasua on nyt päivitetty saadun palautteen perusteella.* Lasten osallisuudesta paikallisella tasolla kappaleessa 3.4.

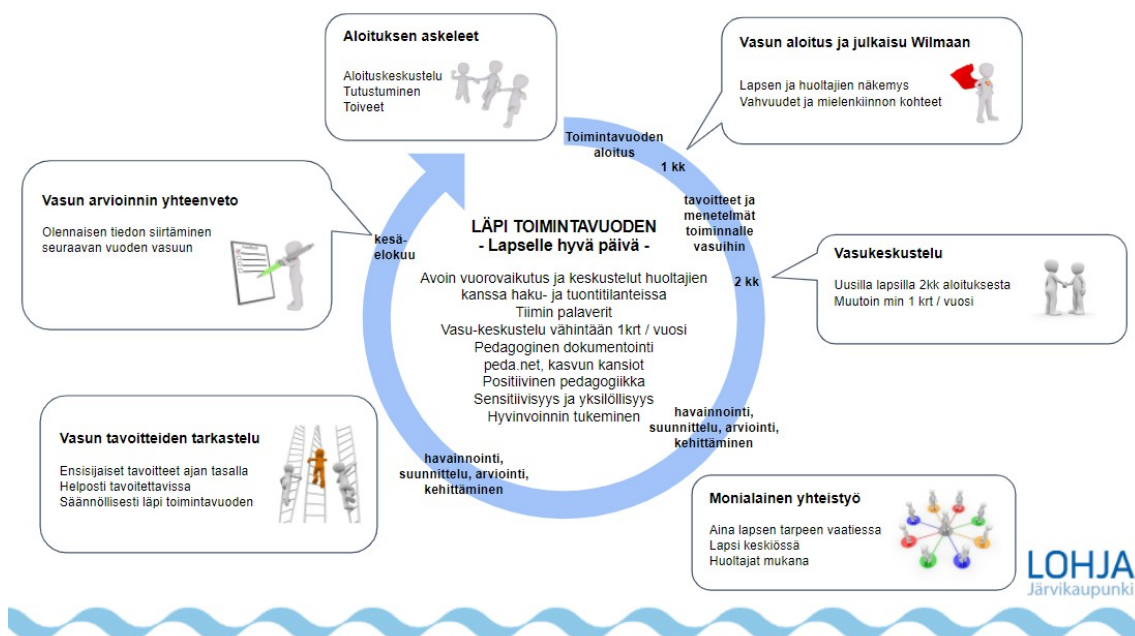
Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman jalkauttaminen on toteutettu henkilöstölle kohdennetuilla koulutuksilla. Vasun sisältöjä käydään läpi kuukausittain pedagogisissa kahviloissa, jotka ovat avoimia kaikille varhaiskasvatuksen työntekijöille. Kahvilat toteutetaan webinaareina osallistumisen helpottamiseksi. Alueilla käydään erilaisilla ryhmärakenteilla, moniammatillisella yhteistyöllä, säännöllistä ja suunnitelmallista keskustelua. Tiimeissä keskustelua käydään vasun sisällöistä vastaten ryhmän lasten tarpeita ja paikallinen vasu toimii työkirjana ja keskustelun tukena. Tästä vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatusyksikön johtajan kanssa.

Paikalliset [painopistealueet](#) sovitaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa. Varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköiden henkilöstö ja varhaiskasvatusyksikön johtaja käyvät yhteistä keskustelua säännöllisesti toimintavuoden aikana sopien seuraavista asioista:

- arvoperusta, sen vaikutus toimintaan ja näkyväksi tekeminen
- oppimiskäsitys
- yksikön sisäinen, ryhmärajat ylittävä yhteistyö
- lasten oikeudet ja niiden näkyminen arjen toiminnassa
- lasten ja huoltajien osallisuus
- arviointikyselyiden läpikäynti ja jatkosuunnitelma

Paikallisen vasun läpikäymisen, yksikkökohtaisen keskustelun sekä lasten vasujen kirjaamisen aloittamisen jälkeen ryhmät kirjaavat ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman. Tähän suunnitelmaan kirjataan tiimisopimus koskien vastuita, vahvuuksia ja sovittuja toimintatapoja ryhmässä sekä lasten vasuista nousevia asioita. Suunnitelmaa päivitetään ja sen toteutumista arvioidaan toimintavuoden aikana säännöllisesti. Suunnitelman laatimisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa, että ryhmien vasut päivittyvät arjessa ryhmän lasten tarpeiden mukaisesti. Suunnitelmat kirjataan sähköisesti kaupungin salasanalla suojattuun pilvipalveluun.

Jokaisen varhaiskasvatukseen osallistuvan lapsen edistymistä ja hyvinvointia seurataan säännöllisesti. Kullekin lapselle laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa varhaiskasvatussuunnitelma Wilmaan. Suunnitelman kirjaaminen aloitetaan yhden kuukauden (1 kk) kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta tai toimintakauden alusta edellisen kauden arvioinnilla, lapsen ja huoltajan osuuksilla sekä ensisijaisella tavoitteella. Kirjaamisen aloittamisen jälkeen lapsen vasu julkaistaan Wilmassa huoltajien nähtäväksi. Suunnitelmaa päivitetään ja sen toteutumista arvioidaan toimintavuoden aikana säännöllisesti. Lapselle laaditut pedagogiset asiakirjat siirtyvät Wilmassa lapsen siirtyessä esiopetukseen. Mikäli lapsi osallistuu *täydentävään* varhaiskasvatukseen esiopetuksen lisäksi, sisältyy suunnitelma varhaiskasvatuksesta lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Lapsen toimintaa dokumentoidaan monipuolisesti mm. lapsen sähköiseen kasvun kansioon (alustana peda.net).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman aikataulu toimintavuoden aikana

Henkilöstö tekee tiivistä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstön kesken lasten oppimisen yhtenäisen polun turvaamiseksi. Lohjalla on käytössä jokaisesta lapsesta täytettävä neuvolayhteistyölomake "Lapsi varhaiskasvatuksessa" vuosittain 3-6-vuotiaille. Nämä tiedot käydään keskustellen huoltajan kanssa läpi ja lähetetään neuvolaan terveydenhoitajan omien havaintojen ja tutkimusten tueksi. Lomakkeen tietoja ja neuvolan palautetta terveystarkastuksesta hyödynnetään suunniteltaessa toimintaa lapsen tarpeita vastaavaksi.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan

²⁹ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatustilain 1 §

³¹ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁴ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁴⁸, sosiaalihuoltolakea⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakea⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakea⁵¹ ja terveydenhuoltolakea⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

40 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

41 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

42 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

43 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

44 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

45 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

46 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

47 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

48 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

49 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

50 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

51 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

52 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

53 Varhaiskasvatuslaki 3 §

10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁶. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶⁰ (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa

54 Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

55 Varhaiskasvatuslaki 10 §

56 Varhaiskasvatuslaki 11 §

57 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

58 Varhaiskasvatuslaki 25 §

59 Varhaiskasvatuslaki 75 §

60 Varhaiskasvatuslaki 10 §

61 Varhaiskasvatuslaki 7 §

62 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶³. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁴.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁵. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁶.

Varhaiskasvatustilaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁷. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁸. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁰. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustilain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷¹.

63 Varhaiskasvatustilaki 1 §

64 Varhaiskasvatustilaki 4 ja 16 §

65 Varhaiskasvatustilaki 34–38 §

66 Varhaiskasvatustilaki 25 §

67 Varhaiskasvatustilaki 2, 25 ja 35 §

68 Varhaiskasvatustilaki 1 ja 38 §

69 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

70 Varhaiskasvatustilaki 38 §

71 Varhaiskasvatustilaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷².

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säästöksiä⁷⁴.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁵, varhaiskasvatustlain⁷⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on

⁷² Varhaiskasvatustlaki 13 §

⁷³ Varhaiskasvatustlaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁴ Esimerkiksi varhaiskasvatustlaki 40–42 §

⁷⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁶ Varhaiskasvatustlaki 20 §

⁷⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁸. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷⁹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁰. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys- ja elämäntavan olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatuksuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkökulmaan lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸¹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-

alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten

taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten

viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Varhaiskasvatus toimii yhteisöllisesti ja asukaslähtöisesti hyvinvointia edistäen. Lohjalla on tarjolla kunnallisen varhaiskasvatuksen ja perhepäivähoidon lisäksi myös yksityistä varhaiskasvatusta, jotka tekevät yhteistyötä kunnallisen varhaiskasvatuksen kanssa sekä myös esi- ja perusopetuksen kanssa. Varhaiskasvatusta on tarjolla sekä suomen että ruotsin kielellä. Yksityinen varhaiskasvatus on kaupungin valvomaa ja varhaiskasvatustilain säätöalaa toimintaa. Palveluntuottajan palvelutason tulee olla vähintään yhtä hyvä kuin Lohjan kaupungin omana palvelunaan tuottaman palvelun taso. Palveluntuottajalla on omavalvontasuunnitelma, joka sisältää toiminta-ajatuksen ja toimintasuunnitelman. Palveluun voi hakea kaupungin tulosidonnaista palveluseteliä tai Kelan yksityisen hoidon tukea.

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja Lohjalla ovat:

- varhaiskasvatus
- kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu 2021-2024 (Daghemmet Petter ja Ojaniitun päiväkoti)
- esiopetus
- vuorohoito
- perhepäivähoito
- avoin varhaiskasvatustoiminta: kerhotoiminta, leikkipuistotoiminta, avoimet päiväkodit

Päiväkodeissa ryhmät toimivat yhteistyössä käyttäen monipuolisesti sisä- ja ulkotiloja. Toiminta järjestetään pienryhmissä, jotka muodostetaan joustavasti huomioiden mm. lasten toiveet, ikä, kasvu, oppimisen ja tuen tarpeet sekä kaverisuhteet. Siirtymät ja ulkoilut toteutetaan porrastetusti.

Päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja, ryhmä- ja erityisavustajia, sekä laaja-alaisia varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Henkilöstön vastuut, työnjako ja työvuorot suunnitellaan pedagogisesti yksikön lasten tarpeita vastaavaksi. Varhaiskasvatuksen opettajien työaika sijoitetaan pääsääntöisesti hetkeen, jolloin lapsia on eniten läsnä ja se on pedagogisesti tarkoituksenmukaista.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Sen järjestämistä ja toteuttamista säätelevät perusopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatustilaki, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma. Lohjan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan tarkemmin esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Lapsella on oikeus saada maksutonta esiopetusta 4h / päivä oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Esiopetus järjestetään osana varhaiskasvatuspalveluita päiväkodeissa tai koulujen tiloissa. Lohjalla järjestetään myös luontoesiopetusta sekä perusopetukseen valmistavaa esiopetusta (Valmo).

Vuorohoidolla tarkoitetaan arkisin ennen kello 6.00 ja 18.00 jälkeen, viikonloppuisin tai ympärivuorokautisesti järjestettävää varhaiskasvatusta ja sitä järjestetään pääsääntöisesti *kunnallisessa päiväkodissa*. Lapselle pyritään rakentamaan säännöllinen päivärytmi vaihtelevista varhaiskasvatusajoista huolimatta. Vuorohoitoa tarjotaan vain lapsille, joiden kaikki samassa taloudessa asuvat huoltajat ovat vuorotyössä.

Perhepäivähoitoa järjestetään hoitajan omassa kodissa. Perhepäivähoitajalla on hoidossaan samanaikaisesti enintään neljä alle kouluikäistä lasta ja yksi osapäiväinen esiopetusikäinen lapsi, mukaan lukien hänen omat alle kouluikäiset lapsensa. Perhepäivähoito on kodinomaista, pienessä ryhmässä tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajat laativat toimintasuunnitelman toimintavuodeksi ja jokaiselle lapselle varhaiskasvatussuunnitelman yhteistyössä huoltajien kanssa. Kunnallisen perhepäivähoidon varahoito toteutetaan pääsääntöisesti lähipäiväkodissa sovitussa ryhmässä. Perhepäivähoitaja tekee yhteistyötä kyseisen varhaiskasvatusryhmän henkilökunnan kanssa laatiessaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmia.

Avointa varhaiskasvatusta Lohjalla tarjoavat Pihlajat -kerho, avoimet päiväkodit sekä kesäisin Postikadun leikkipuisto. Avoimessa varhaiskasvatuksessa lapset saavat mielekästä toimintaa ja kavereita sekä huoltajat vertaistukea. Toiminta on varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti suunnitelmallista. Avoimessa varhaiskasvatuksessa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajia.

Lohjalla on käytössä [Aloituksen askeleet](#)-ohjeistus, joka opastaa henkilöstöä varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen ja perheen vastaanottamiseen. Kotona pidettävää aloituskeskustelua tarjotaan ainakin päiväkodissa aloittaville alle 3-vuotiaille. Tämän lisäksi sovitaan tutustumisen käytänteistä huoltajien kanssa. Jos perheen kieli- ja kulttuuritausta on eri kuin suomi, täytetään huoltajien kanssa aloituspalaverissa lomake ”Kieleen ja kulttuuriin liittyvät taustatiedot”. Suunnitelma lapsen suomen kielen oppimisen tukemiseksi kirjataan lapsen vasuun. Varhaiskasvatuksen aloituksesta kahden kuukauden sisällä käydään varhaiskasvatuskeskustelu huoltajien kanssa.

Jos lapsi siirtyy toiseen varhaiskasvatusryhmään tai -yksikköön Lohjan kaupungin sisällä, lapsen alkuperäiset varhaiskasvatussuunnitelmat liitteineen siirtyvät uuteen yksikköön, viimeisin

Wilmassa ja aiemmat paperisena. Lapsen siirtyessä esiopetukseen, lapsen vasut tulostetaan ja arkistoidaan lähettävään yksikköön ja viimeisin vasu siirtyy Wilmassa esiopetukseen. Lapsen siirtyessä toiseen kuntaan varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen, alkuperäinen vasu liitteineen tulostetaan ja arkistoidaan lähettävään varhaiskasvatusyksikköön ja viimeisen vasun ja liitteiden kopiot siirretään uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Arkistointi toteutuu aina paperisena, Wilma ei ole arkistointipaikka. Linkki arkistointiohjeisiin kappaleessa 1.4.

Lapsen siirtyessä uuteen ryhmään tai yksikköön huolehditaan riittävästä tiedonsiirrosta ja tiedonsiirrosta vastaa lähettävä taho. Uuteen yksikköön ja ryhmään kerrotaan lapsen kasvua ja kehitystä tukeneista pedagogisista toimintatavoista sekä toimintakulttuurista, josta lapsi siirtyy. Tiedonsiirto tapahtuu aina huoltajien kanssa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen henkilökuntaa sitoo velvoite siirtää lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta oleellisia asioita myös ilman huoltajien hyväksyntää. Varhaiskasvatuksen järjestäjillä on oikeus myös saada tarvittavia tietoja lapsesta muita toimijoilta, kuten terveys- ja sosiaalipalveluista. Tarvittaessa pidetään tiedonsiirtopalaveri, johon kutsutaan huoltajat ja muut tarvittavat tahot mukaan. Koollekutsujana on lähettävä varhaiskasvatuksen opettaja. Jos lapsi saa tukea, pidetään aina tiedonsiirtopalaveri ja tällöin koollekutsujana on lähettävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸².

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita.

Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸³ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁴. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁵. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁶. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

85 Varhaiskasvatuslaki 10 §

86 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁷.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁸. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁰. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹².

3.4. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

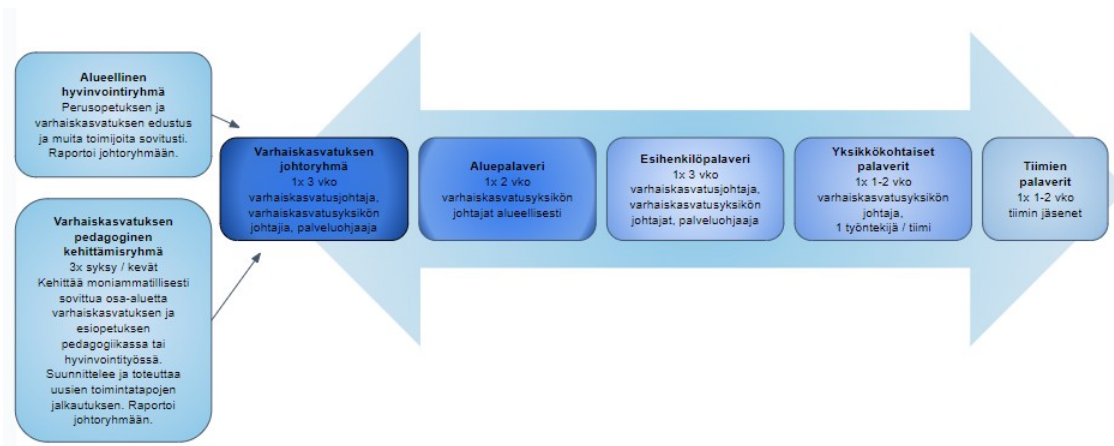
Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisesta, toimintakulttuurin kehittämistyöstä ja arvioinnista Lohjalla vastaa *varhaiskasvatusjohtaja* yhdessä johtoryhmän, erityisasiantuntijoiden, varhaiskasvatuksen pedagogisen kehittämisryhmän ja *varhaiskasvatusyksikön* johtajien kanssa. Työtä jatketaan yksiköissä yksikön yhteistyöllä sekä tiimeissä muuttuvien kehittämiskohteiden parissa. Yksikkö- ja tiimitasolla asiat kirjataan ryhmän vasuun. Ryhmän vasusta on kirjattu kappaleeseen 1.4. Arvioinnista lisää kappaleessa 7.2.

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Lohjan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen rakenteet

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria johdetaan käymällä keskustelua arvoista, painopisteistä sekä tavoitteista. Tämän keskustelun sekä toteutuneen toiminnan perusteella toimintaa kehitetään suunnitellusti ja säännöllisesti. Vastuu on *varhaiskasvatusyksikön* johtajalla yhdessä työyhteisönsä kanssa ja toteutus suunnitellaan arjen rakenteisiin mahdollistamalla aikaa yhteiselle keskustelulle mm. vasun sisällöistä. Yksiköt käyttävät hyväksi erilaisia työvälineitä (mm. kokouspöytäkirjojen ja muistioiden käyttö, yksikön / tiimin kalenteri, vuosikellot, pedagoginen työvuorosunnittelu). Tiimitasolla vastuu on varhaiskasvatuksen opettajalla. Toimintakulttuuria määrittelevät arvot, asenteet ja pedagogiset toimintatavat kirjataan ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin ja ne konkretisoituvat arjen toiminnoissa.

Henkilöstö ylläpitää ammatillista tietoisuuttaan reflektoiden omaa työtään tiimissä ja työyhteisössä. Henkilöstöllä on selkeä käsitys omista tehtävänkuvista ja vastuualueista, jotka on kirjattu kaikille näkyviksi. Työyhteisössä käydään säännöllistä keskustelua eri palaverissa tehtävänkuvista, vastuualueista, toiminnasta ja työyhteisöä koskevista asioista.

Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Hallinnon tasolla:

- johtaa inklusiivisten toimintatapojen toteuttamista ja kehittämistä
- kehittää ja huolehtii monialaisen yhteistyön toteutumisesta
- huolehtii riittävät henkilöstöresurssit laadukkaasti varhaiskasvatuksen toteuttamiseen
- varmistaa koulutusten avulla henkilöstön osaamisen tason
- varmistaa terveelliset, turvalliset tilat toiminnalle

Varhaiskasvatusyksikön johtajan tasolla:

- johtaa inklusiivista toiminnan toteuttamista
- edistää työyhteisönsä pedagogiikkaa inklusiiviseen suuntaan
- suunnittelee ja toteuttaa selkeät palaveri- ja keskustelurakenteet
- vastaa lapsiryhmien muodostamisesta inklusiivisesti
- vastaa tilojen ja toimintavälineiden käytöstä tarkoituksenmukaisesti

Ryhmän henkilöstön tasolla:

- keskustelee pedagogiikasta ja mukauttaa toimintaansa ja oppimisympäristöä vastaamaan lasten tarpeita
- kykenee perustelemaan toimintansa pedagogisesti lasten edun mukaisesti
- tekee toimintakulttuurin ja arvomaailman näkyväksi konkreettisella arjen tasolla
- sopii yhteistyön käytänteistä huoltajien kanssa
- pienryhmittäen ryhmän toimintaa
- porrastaa toimintaa eli osa ulkoilee toisten ollessa sisällä ja toisinpäin

Työntekijän tasolla:

- ymmärtää ja hyväksyy inklusiivisen toiminnan arvona, tavoitteena ja päämääränä, joka määrittää varhaiskasvatuksen toimintaa
- tukee ja edistää toiminnallaan lapsen ja perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia
- kohtaa ja kuuntelee lasta sekä varmistaa lapsen osallisuuden ryhmän toimintaan
- varmistaa jokaiselle lapselle onnistumisia arjen toiminnassa
- tekee vahvaa, säännöllistä ja oikea-aikaista yhteistyötä huoltajien kanssa sovittujen käytänteiden mukaisesti

Lapsen tasolla:

- toteutetaan lasten haastatteluja ja kyselyjä mielenkiinnon kohteista riittävän lyhyellä aikavälillä, jotta ne vastaavat sen hetkisiä lasten toiveita (mahdollinen kuvatuon käyttö)
- järjestetään lasten kokoontumisia pienryhmittäin riittävän lyhyellä aikavälillä (äänestykset ja ehdotusten toteuttaminen)
- toteutetaan sähköistä, huoltajien kanssa vuorovaikutteista, lapsen kasvun kansiota peda.net-sivustolla
- ylläpidetään ryhmätilassa oleva dokumentointiseinää ja palataan sen äärelle yhdessä lasten kanssa säännöllisesti → lasten ajatukset ja palaute vaikuttaa toiminnan jatkosuunnitteluun
- käydään läpi toteutunutta toimintaa lasten kanssa viikoittain
- toimintaa toteutetaan lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan yksilöllisesti esim. pysähdytään eteisestä löytyneen hämähäkin äärelle
- mahdollistetaan lasten osallistuminen toimintaan omien vahvuuksien ja osaamisen edellyttämällä tavalla, tavoitteena turvata lapsen onnistumisen kokemukset
- joustetaan suunnitellusta toiminnasta lapsiryhmän tarpeiden ja toiveiden mukaan

Varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

- kartoitetaan lasten mielenkiinnon kohteet
- tuetaan oppimisympäristöillä lasten omaa aktiivisuutta ja luovuutta ilmaista itseään
- muunnellaan oppimisympäristöjä lapsilta nousevien ajatusten tai ryhmän tarpeiden mukaan
- mahdollistetaan ryhmässä välineiden ja lelujen saatavuus lapsille myös ilman aikuisen apua (kuvat tukena)
- huomioidaan lasten toiveet lelujen ja tavaroiden hankinnassa
- vaihdellaan tavaroita ja leluja ryhmien välillä ja leluja käytetään monipuolisesti eri leikeissä
- rikastutetaan lasten leikkejä sisällyttäen siihen pedagogisia elementtejä lasten tarpeiden mukaan, esim. eläinleikissä voidaan askarrella eläimille ruokaa tai autoleikissä piirretään isolle paperille automatto
- laajennetaan oppimisympäristöä lähiympäristöön, ympäröivään luontoon ja kulttuuripalveluihin

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Lapsen varhaiskasvatuspäivä rakennetaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajien kanssa pohditaan yhdessä lapsen ja perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia säännöllisesti ja heiltä kysytään "mitä kuuluu?". Tarpeen mukaan kootaan perheen kanssa yhteistyössä verkosto tueksi asian ympärille. Yhteistyö huoltajien kanssa perustuu luottamukseen, kunnioitukseen, aktiiviseen kuulemiseen ja perheiden erilaisten tilanteiden huomioimiseen. Vastuu vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä on henkilöstöllä. Viestinnän työvälineenä käytetään arjessa tapahtuvien kohtaamisten lisäksi puheluita, Wilmaa, sähköpostia, viestejä ja etäyhteyksiä (esim. meet tai teams).

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Varhaiskasvatuksessa monialaisella yhteistyöllä edistetään yhteisöllisellä tasolla koko yhteisön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta tukevaa toimintaa. Alueiden hyvinvointiryhmissä tehdään yhteistyötä toisten varhaiskasvatusyksiköiden lisäksi esiopetuksen, perusopetuksen, terveydenhuollon, sosiaalihuollon, nuorisotoimen ja muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi varhaiskasvatuksen hyvinvointityö on nivottu osaksi Lohjan kaupungin *Opiskeluhuollon*

ohjausryhmää. Ohjausryhmä seuraa ja ohjaa Lohjan hyvinvointi- ja *opiskeluhuoltotyön* toiminnan lainmukaisuutta ja hyvinvointityön edistymistä. *Varhaiskasvatusjohtaja* ja erityisasiantuntija vastaavat ohjausryhmän tiedon kulusta ryhmään ja ryhmästä varhaiskasvatuksen kentälle.

Johtamisella ja eri toimijoiden yhteistyöllä varmistetaan yhteisöllisyyden toteutuminen ja yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen osana yhtenäistä oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta koulupolulle. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tuen käytänteitä sekä siirtymävaiheen toimintamalleja ja rakenteita edistetään yhteistyössä perusopetuksen kanssa erityisopetuksen ohjausryhmässä. Varhaiskasvatuksen tuen toteuttamisen käytänteitä jalkautetaan varhaiserityiskasvatuksen tiimin kautta, jossa on mukana kaikki Lohjan laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Lisäksi varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä rakennetaan verkostotapaamisilla varhaiskasvatuksen erityisopettajien, *varhaiskasvatusyksikön* johtajien, neuvolapalveluiden, perhekeskuksen toimijoiden (nimetyt henkilöt) ja *opiskeluhuollon* kanssa.

Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt

Yhteistyön käytänteitä arvioidaan vuosittain yhteisissä palaverissa monialaisesti sekä suunnitelmallisesti että toimintavuoden aikana saatujen palautteiden ja toiveiden perusteella. Alueellisessa hyvinvointityössä moniammatillinen joukko ja yhteistyön käytänteitä käydään läpi aina toimintavuoden alussa ja lopussa. Neuvolan kanssa tehtävää yhteistyötä lapsen kokonaisen terveellisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmasta reflektoidaan myös vuosittain yhteisissä tapaamisissa. Ruokapalvelujen kanssa käydään keskusteluja varhaiskasvatuksen ruoka-asioissa. Tilojen palvelut pitävät huolta varhaiskasvatusyksiköiden tilojen turvallisuudesta ja kunnosta. Turvallisuusasiat pidetään kunnossa monien eri tahojen kanssa, kuten työsuojelun ja pelastuslaitoksen kanssa. Yksikkötasolla arviointia tehdään säännöllisesti sekä tiimeittäin että koko yksikön osalta. Huoltajilta saatua palautetta sekä toiveita huomioidaan toiminnassa ja heidän näkemyksiään kysytään aktiivisesti esim. vasu-keskusteluiden yhteydessä.

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäiseminen, niihin puuttuminen ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta

Lohjalla on laadittu *”Turvallisen ja hyvinvoivan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käsikirja”*, jonka käyttöönotto on elokuussa 2023. Käsikirja toimii opiskeluhuoltosuunnitelman ja opetussuunnitelmien liitteenä. Se sisältää kaksi toisiaan tukevaa suunnitelmaosuutta - tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä kiusaamisen vastaisen työn suunnitelman. Turvallisuuden ja hyvinvoinnin luomisessa painopiste on vahvasti ehkäisevässä työssä, joka kuuluu kaikkien yksiköiden pedagogiseen arkeen. Pedagogista arkea suunniteltaessa keskeinen arvo on lapsen edun ensisijaisuus. Toimipaikka voi toiminnallaan vaikuttaa siihen, että moninaisuus tunnustetaan ja huomioidaan myönteisesti. Suunnitelman tavoitteena on varmistaa, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä tehdään järjestelmällisesti varhaiskasvatuksen arjessa. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on työkalu varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämiseen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa tarkastellaan ja kehitetään varhaiskasvatuksessa työskentelevien aikuisten toimintatapoja. Lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen. Tasa-arvotyö ja yhdenvertaisuuden edistäminen on vaikuttavaa hyvinvointityötä, joka on tärkeä osa kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan vastaista työtä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luonteivia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisen monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

93 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky

kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentelään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta

luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsittelyä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapasta kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen

esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväan elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestäväan elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääntelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä

ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁴. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

94 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielten ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus

toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Viitekehys varhaiskasvatustoiminnalle muodostuu Lohjan paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (perusteteksti sisältyy) kirjattujen asioiden kokonaisuudesta. Yksiköissä varhaiskasvatusyksikön johtajan johdolla toteutetut säännölliset ja suunnitelmalliset palaverikäytännöt tukevat yhteistä toimintakulttuurin kehittämistä ja toiminnan järjestämisen periaatteita.

Vasun tavoitteita konkretisoidaan ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin vastaten ryhmän lasten tarpeita. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana on lapsi, lapsiryhmän vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, jolloin toiminta on lapsille merkityksellistä ja oppimaan innostavaa. Pedagogisesti suunnitellun toiminnan toteuttamisesta, havainnoinnista, arvioinnista ja kehittämisestä vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä tiiminsä kanssa. Tämä toteutuu ryhmien arjessa

säännöllisesti. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon myös huoltajien tärkeiksi kokemia asioista ja hyödynnetään huoltajien osaamista tutkittavien aihepiirien käsittelyssä. Pedagogisen toiminnan perustana on yhdessä tekeminen, tutkiminen ja kokeminen, jossa henkilöstö ja lapset toteuttavat yhdessä leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriin perustuvaa monipuolista toimintaa.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Pedagogisen dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi lasten ajatuksia, kiinnostuksen kohteita ja oppimista sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Lasten ideoita kerätään näkyviin joko ryhmän seinälle tai ryhmän peda.net-sivustolle ja niiden äärelle palataan pohtien, mitä niistä voitaisiin toteuttaa seuraavaksi. Dokumentointi auttaa myös henkilöstöä oman työn reflektoinnissa ja arvioinnissa. Lapsilla käytössä olevien sähköisten kasvun kansioden avulla huoltajat pääsevät katsomaan toteutuneen toiminnan sisältöä yhdessä lasten kanssa vaikka kotoa käsin. Varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintävälineet mahdollistavat kuvaamisen ja videoinnin. Pedagogiset dokumentit todentavat lapsen kasvua ja kehitystä ja ovat merkittävässä asemassa esim. lapsen siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen sekä perusopetukseen. Myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeä osa dokumentointia.

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Erilaisia materiaaleja ja työtapoja käytettäessä monipuolisesti varmistetaan, että kaikki lapset saavat mahdollisuuden oppia asioita itselleen luontevimmalla tavalla saaden onnistumisen kokemuksia. Rakennettujen tilojen lisäksi Lohjan monipuolinen oleva luonto mahdollistaa monipuoliset oppimismahdollisuudet, työtavat, ulkona oppimisen ja liikkumisen. Lapsille annetaan aikaa ja tilaa tutkia, kokeilla ja oivaltaa asioita monin eri tavoin ja aistein.

Varhaiskasvatuksessa työskentelyssä lasten kanssa käytetään paljon eri materiaaleja. Materiaalit vaihtelevat leluista, kirjoista, askarteluvälineistä, luontoon, tvt-välineisiin ja muuhun ympäristöön. Lapset tutkivat ja tekevät käsillään ja koko kehollaan. He kokevat eri muotoja, tuntemuksia, ääniä ja tuoksua. Lelut, kirjat ja liikuntavälineet ovat hyväkuntoisia ja helposti lasten saatavilla. Tvt-välineitä on jokaisessa päiväkodissa mm. iPadeja, joilla lapset voivat kuvata, videoida ja tehdä erilaisia oppimistehtäviä sekä erilaisia näyttöjä, joilla tuotoksia ja tuloksia voidaan katsella yhdessä. Jokaisessa yksikössä on nimetty tvt-vastaava, joka osaa tukea henkilöstöä tvt-asioissa sekä laitteiden käytössä. Tvt-vastaavilla on säännöllisiä yhteisiä tapaamisia.

Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Henkilöstöllä on ensiarvoisen tärkeä rooli lasten leikkien tukemisessa, havainnoinnissa, ohjauksessa sekä konfliktien ennaltaehkäisemisessä. Leikin kautta vahvistetaan yksilöllisesti kunkin lapsen taitoja ja osallisuutta. Tilanteet mietitään siten, että lapsi onnistuu ja saa myönteisiä oppimiskokemuksia. Henkilöstön herkkyyys huomata lapsen leikki-ideat on tärkeää. Tämä onnistuu myönteisen vuorovaikutuksen ja läsnäolon kautta.

Lohjalla henkilöstö sitoutuu tukemaan lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti seuraavin menetelmin:

- osallistutaan lasten leikkeihin ja ollaan tilanteissa läsnä sekä sisällä että ulkona
- toimitaan sensitiivisesti ja myönteisesti lasta kannustaen ja tukien
- rikastutetaan lasten leikkejä tuomalla niihin lisäyksiä pedagogisin sisällöin
- havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan leikkiä säännöllisesti (mm. pedanet kasvun kansiot)
- toteutetaan leikkiä pienryhmissä
- mahdollistetaan leikkien yhdistyminen ja leikkialueiden laajentuminen
- tuetaan lasten mahdollisuutta jatkaa leikkiä pitkäkestoisesti
- tarjotaan lelut ja välineet lasten saataville ilman aikuisen apua
- tarjotaan kuvatuki leikkeihin, esim kuvalliset leikkitaulut lasten saatavilla kommunikaation ja mielikuvituksen rikastamiseksi
- mahdollistetaan tilojen monipuolinen käyttö
- tarvittaessa siirtymien helpottamiseksi autetaan siltaamaan leikkiä esim. sisätiloista ulos eli pohditaan yhdessä, miten leikkiä voidaan jatkaa myös ulkona

Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Kielten rikas maailma:

Lohjalla kirjastot tarjoavat laajan yhteistyön mahdollisuuden, monipuoliset aineistot sekä palvelut koko kaupungin alueella. Lasten huoltajia kannustetaan hyödyntämään kirjastojen palveluita sekä lukemaan lapsilleen. Varhaiskasvatuksessa luetaan lapsille päivittäin. Peruslukutaito on tärkein monilukutaidon osa-alueista ja sen kehittymistä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa mm. lukemalla ääneen, selailemalla kirjoja, käymällä kirjastossa, antamalla lasten tehdä itse kirjavalintoja. Näin lapset kiinnostuvat kirjoista ja lukemisesta.

Varhaiskasvatusyksiköt käyttävät säännöllisesti kirjastoa myös yhdessä lasten kanssa. Kirjasto voi toimia lasten töiden näyttelytilana ja siellä voi tutustua taidenäyttelyihin. Lapset voivat osallistua satutunneille ja muihin tapahtumiin sekä lainata muutakin kuin kirjallisuutta, kuten e-kirjoja, äänikirjoja, lehtiä, musiikkia, elokuvia, pelejä. Nämä kaikki tukevat monilukutaitoa. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötavat on kirjattu Kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelmaan "Kirjastopolkua pitkin". Jokaisessa yksikössä on oma KiVa kirjasto- ja kirjallisuusvastaava.

Ilmaisun monet muodot

Lohjalla on tehty yhteistyössä kulttuuripalvelujen kanssa "[Kulttuuripolku](#)"-ohjelma, johon on kirjattu tavoitteita varhaiskasvatuksen ja kulttuuritoimen yhteistyöstä. Lohjalla maaseutu ja kaupunki elävät rinnakkain ja etäisyydet kunnan taajamien välillä ovat suuret. Kulttuuripalvelut tuovat palveluita eri puolille kuntaa, joka mahdollistaa eri taajamien lasten liikkumisen kulttuuritarjonnan ääreen. Kulttuuria tuodaan myös varhaiskasvatusyksiköihin esimerkiksi konserttien muodossa. Lohjalla on vahva historia ja kulttuuriperimä ja jokainen varhaiskasvatusyksikkö hyödyntää oman lähialueensa kulttuurihistoriallista ympäristöä.

Minä ja meidän yhteisömme

Ryhmän lasten eri kulttuuritaustoihin tutustumisessa hyödynnetään yhteistyötä huoltajien kanssa. Huoltajien toiveista ja ajatuksista käydään keskustelua yhdessä. Lapset pohtivat mielellään ääneen heitä askarruttavia asioita ja heidän elämäänsä koskevista arjen asioista saadaan aikaan hyviä keskusteluja koko ryhmän kesken. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan ryhmän erilaiset katsomukselliset näkemykset ja lasten erilaisia kulttuuritaustoja tehdään ryhmissä näkyväksi. Lohjan seurakunnan kanssa on vakiintuneet yhteistyökäytänteet ja mahdollisuuksien mukaan kehitetään yhteistyötä myös muiden uskonto-yhteisöjen kanssa.

Digitaalisen osaamisen edistäminen on luonteva osa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa, jota edistetään suunnitelmallisesti. Toiminnan taustalla vaikuttaa Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksen ja yleissivistävän opetuksen tieto- ja viestintätekniikan kehittämissuunnitelma [Digiagenda](#). Suunnitelman pohjalta tehty tvt-taitotasotavoitteet ohjaavat ja konkretisoivat varhaiskasvatuksen digitaalista toimintaa kaikenikäisten lasten kanssa. Lasten digitaalista ymmärrystä vahvistetaan monipuolisesti kokeilun, tekemisen ja oivaltamisen kautta, jossa lapsella on aktiivinen rooli. Lapsiryhmissä on riittävästi laitteita, ohjelmia ja osaamista digitaalisuuden hyödyntämiseksi oppimisen välineenä ja kohteena.

Opettamalla laitteiden peruskäyttöä, lapset oppivat välttämättömiä turvataitoja, kuten laitteen sulkemisen, jos näytöllä näkyy jotain pelottavaa. Lasten kanssa pohditaan myös eri mediasisältöjen todenmukaisuutta ja siten harjoitellaan kriittistä medialukutaitoa. Lisäksi lapsille kerrotaan heidän oikeuksista omiin kuviin ja muihin töihin. Henkilökunnalla täytyy olla valmiudet keskustella tvt:n mahdollisuuksista ja mahdollisista uhkista myös huoltajien kanssa, tukien heidän kasvatustyötä. Laitteiden käytössä tulee huomioida lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus, aikuisella on tilanteessa aktiivinen ja vuorovaikutteinen rooli suhteessa lapseen.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti Lohjan kaupunki on laatinut ympäristösuunnitelman kattaen koko kaupungin toimijatahot. Varhaiskasvatuksessa on laadittu ympäristökasvatuksen suunnitelma osaksi koulutuksen ja opetuksen jatkumoa. Suunnitelman on tarkoitus kuvata ympäristökasvatusta kestävän kehityksen arvojen mukaisesti. Varhaiskasvatusalueittain on

laadittu omat ympäristösuunnitelmat alueelliset erityisyydet huomioon ottaen. Ympäristökasvatus pohjautuu ympäristösuunnitelmassa laadittuihin periaatteisiin.

Kasvan, liikun ja kehityn

Retket lähimetsään kuuluvat lohjalaiseen varhaiskasvatukseen. Retket ovat oivallinen paikka motoristen taitojen harjoitteluun ja metsässä rauhoittuu myös mieli. Mielen hyvinvointia tuetaan ehkäisemällä kiusaamista, rakentamalla ja tukemalla hyviä ystävyssuhteita harjoittelemalla tunnetaitoja moninaisin välinein (esim. Lapsen mieli ja Askeleittain-materiaali).

Liikkumista ja ulkoilua tuetaan osana arjen toimintoja varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia huomioiden. Liikunnasta tehdään lapselle positiivinen elämys. Aikuisen esimerkki ja yhdessä tekeminen ovat oleellinen osa lapsen liikunnan ilon löytymistä. Monipuolista ympäristöä hyödynnetään päivittäisessä liikkumisessa sekä ohjatusti että lapsen omaehtoisen liikkumisen mahdollistajana. Painopisteet ovat toiminnallisen ja liikunnallisten toimintatapojen lisäämisessä varhaiskasvatuksen arjessa [Liikkuva varhaiskasvatus](#) -ohjelman mukaisesti: "Jokaisella lapsella tulee olla päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen ja liikunnan iloon."

Jokaisessa Lohjan varhaiskasvatusyksikössä on henkilökunnasta nimetty liikuntavastaava(t). Lohjan liikuntavastaavaverkosto kokoontuu säännöllisesti. Verkostoa johtaa kaksi nimettyä *varhaiskasvatusyksikön* johtajaa. Lohjan liikkumisen edistämisen suunnitelma tukee yksiköiden liikuntakasvatusta vuosikellomaisesti ja se on tehty liikuntavastaavien toiveita huomioiden. Liikkuva varhaiskasvatus-nykytilan arviointi tehdään jokaisessa yksikössä syksyisin, jonka pohjalta lähdetään kehittämään yksikön liikunnallista toimintakulttuuria. Myös perhepäivähoitajat hyödyntävät nykytilan arviointia toiminnassaan.

Lasten motoristen taitojen havainnointia tehdään vuosittain viisivuotiaille yhteistyössä Kisakallion Urheiluopiston kanssa. Havainnointia tehdään mielekkäällä ja osallistavalla tavalla ilman testauspaineita siten, ettei lapsi välttämättä edes huomaa havainnointia. Varhaiskasvattajat hyödyntävät havainnointia toiminnan suunnittelussa, jotta taitoja harjoitellaan riittävästi. Ohjeet havainnointiin ja sen tarinalliseen toteutustapaan löytyy liikkumisen edistämisen suunnitelmasta.

Ruokailua suunnitellessa huomioidaan perheiden kuuleminen ja yksilölliset ratkaisut turvaamaan lapsen riittävän ravinnon saannin. Ruokailupedagogiikassa korostuu hyvät pöytätavat, toisen huomioon ottaminen ja kiireettömyys. Ruokailutilanteesta tehdään myönteinen kokemus. Hyviin pöytätapoihin liittyy oleellisesti vuorovaikutus ja ajankohtaisista asioista keskusteleminen oman pöytäseurueen kesken sallitaan. Aikuiset vaikuttavat omalla esimerkillään toiminnan onnistumiseen. Ruokailutilanteita porrastetaan ja lasten omatoimisuutta lisätään odottamisen minimoiseksi, esim. lapset voivat kattaa omat astiansa.

Unipedagogiikassa pyritään huomioimaan lasten yksilölliset levon, unen ja rentoutumisen tarpeet. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen vireystasosta ja keskustelun perusteella mietitään lapsen levon tarve ja sopiva tapa levätä. Tavoitteena on, että päiväkodissa ryhmät tekevät yhteistyötä yli ryhmärajojen löytäen tiloja erilaisille levon ja rentoutumisen tarpeille.

Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Lapselle on tärkeää tuntea kuuluvansa ryhmään. Jokaista lasta kuullaan ja arvostetaan omana itsenään. Lasten ajatuksille ja ideoille annetaan tilaa ja mahdollisuus.

Lohjalla käytetään erilaisia työtapoja lasten osallisuuden toteuttamiseen:

- sadutus
- lasten haastattelemine
- erilaisten mielipidekyselyiden hyödyntäminen
- piirtäminen
- valokuvaaminen
- joustavan viikko-ohjelman käyttäminen, jota lapset ovat olleet mukana suunnittelemassa
- lasten ja perheiden oma toivomusseinä, johon voi käydä lisäämässä toiveita sitä mukaa kun niitä ilmenee
- digitaaliset työtavat esim. kahoot

- lasten kokoukset, joissa huomioidaan hyvät demokraattiset kokouskäytännöt
- arjen tilanteissa läsnä oleminen ja lasten kanssa keskusteleminen

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista, vieras- ja monikielisten lasten suomen / ruotsin kielen oppimisen tukemista, perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä

Lohjalla tuetaan suomea toisena kielenä puhuvia lapsia lasten omissa varhaiskasvatus- ja esiopetusryhmissä. Kielen tukemisessa hyödynnetään [maahanmuuttajataustaisille lapsille suunnatun varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja kieli- ja kulttuuriopettajan](#) osaamista. Oman äidinkielen osaaminen on pohjana uuden kielen oppimiselle ja se tukee myös lapsen kulttuurista identiteettiä. Huoltajia kuulemalla saadaan tietoa lapsen äidinkielen kehityksestä ja osaamisesta. Ryhmässä olevien lasten kieltä ja kulttuuria tehdään näkyväksi arjessa ja ryhmän toiminnassa.

Huoltajia tuetaan ja opastetaan lapsen kielen kehityksessä kokonaisvaltaisesti. Henkilöstö on vastuussa lasten kielen oppimisesta ja sen kautta osallisuuden vahvistumisesta. Lapsella on oikeus tavoitteelliseen ja säännölliseen suomen kielen opetukseen. Suomen kielen opetusta toteutetaan sekä arjen tilanteissa, että ohjatuissa toiminnoissa niin yksilötasolla kuin ryhmissä. Näin lapsi oppii käyttämään kieltä monipuolisesti vuorovaikutuksessa sekä lasten että aikuisten kanssa. Lasten suomen kielen taitoa kartoitetaan sekä arjessa tapahtuvan havainnoinnin että erilaisten arviointimenetelmien avulla säännöllisesti. Havaintojen ja arviointien pohjalta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan laaditaan suunnitelma suomen kielen tukemiseksi. Kirjatun suunnitelman avulla tullaan tietoisemmaksi lapsen suomen kielen kehitysvaiheista. Lohjan kaupunginkirjaston kokoelmissa on monikielistä lastenkirjallisuutta. Lisäksi kaupunginkirjaston kautta voidaan maksuttomasti lainata kirjoja Monikielisestä kirjastosta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

95 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

96 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

97 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

98 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

99 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹⁰⁸.

100 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

101 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

102 Varhaiskasvatuslaki 31 §

103 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

104 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

105 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

106 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

107 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

108 Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹⁰⁹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹⁰.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

109 Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

110 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

111 Varhaiskasvatuslaki 40-42 §

112 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

113 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

114 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

115 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

116 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärutmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen

121 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

122 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

123 Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

varhaiskasvatustilain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä

¹²⁴ Varhaiskasvatustilain 15 a ja d §

¹²⁵ Varhaiskasvatustilain 15 d § ja 20 §

¹²⁶ Varhaiskasvatustilain 15 d § ja 23 §

¹²⁷ Varhaiskasvatustilain 15 d § ja 23 §

perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹²⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁹.

128 HE 148/2021 vp, s. 34

129 HE 148/2021 vp, s. 35

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁰. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³³. Päätös on aina perusteltava¹³⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁷.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹³⁸.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³² HE 148/2021 vp, s. 35

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁴ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ HE 148/2021 vp, s. 36

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 30

5.7. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Lohjalla lapsen tuki varhaiskasvatuksessa toteutetaan inklusion periaatteen mukaisesti lapsen luonnollisessa ympäristössä mahdollisimman lähellä kotia, perhepäivähoidossa tai päiväkodissa. Lohjalla ei ole keskitettyjä tuen ryhmiä. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen jatkumon yhtenäisyyttä tuen näkökulmasta turvaa se, että Lohjalla täydentävä varhaiskasvatus järjestetään samoissa ryhmissä kuin lapsen esiopetus.

Inklusion onnistuminen edellyttää, että ryhmien henkilökunta saa konsultaatiota ja tukea laaja-alaiselta varhaiskasvatuksen erityisopettajalta (VEO). Olennaista on henkilöstön ajattelussa inklusiivisen varhaiskasvatuksen arvojen toteuttaminen sekä sitoutuminen suunniteltuihin erityispedagogisiin menetelmiin. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työ kohdennetaan alueellisesti ja jokaisella yksiköllä on nimetty erityisopettaja. Yhden varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ kohdentuu maahanmuuttajataustaisten lasten tukemiseen. Ryhmään haetaan tarvittaessa lisäresurssia tuen toteutumiseksi lasten tarpeiden pohjalta tai pohditaan ryhmäkokojen pienentämiseen liittyviä ratkaisuja. *Varhaiskasvatusyksikön* johtaja vastaa varhaiskasvatuksen laadukkaasta tuesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla.

Yksityiset varhaiskasvatuksen palveluntuottajat vastaavat siitä, että lapset saavat tarvitsemansa tuen varhaiskasvatuslain mukaisesti. Periaatteet ovat yhteneviä kunnallisen varhaiskasvatuspalvelujen käytäntöjen kanssa. Tukitoimista, puitteista ja vastuista on sovittu erikseen Lohjan kaupungin yksityisen varhaiskasvatuksen palvelusetelisääntökirjassa. Lohjan kaupungin nimetyt laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät yhteistyötä yksityisten palveluntuottajien kanssa.

Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut

Tuen tarpeen arviointi toteutuu yhdessä huoltajien kanssa koottavassa verkostossa. Laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat suunnittelevat yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan ja huoltajien kanssa, mitä monialaisia toimijoita tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi edellyttää kaikilla tuen tasoilla. Tässä hyödynnetään lapsen arjessa jo olemassa olevia yhteistyötahoja esimerkiksi kuntouttavia terapeutteja tai lapsen asiassa tuttua terveydenhoitajaa. Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Pedagoginen tuki:

- jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja kaikkien tarpeet ja edellytykset on otettava huomioon yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla
- työtapojen valinnoilla turvataan jokaiselle lapselle osallisuuden kokemuksia esim. yksilöllinen tuen tarpeisiin pohjautuva kuvatuki
- työyhteisöjen toimintatapoja ja -kulttuuria kehitettäessä kiinnitetään erityistä huomiota vuorovaikutukseen ja oppimisympäristöihin
- pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla muodostetut pienryhmät, jotka tukevat lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja kaveritaitoja
- aikuisten ja lasten sekä lasten keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön tukeminen nähdään tärkeänä oppimista hyödyntävänä tekijänä
- opettajan tulee ohjata lasta tunnistamaan omat vahvuutensa ja kehityshaasteensa, oppimisen valmiuksia, myönteistä minäkuva ja lapsen käsitystä itsestään oppijana tulee erityisesti vahvistaa
- psyykkisen oppimisympäristön ja välittämisen kulttuurin luomiseen tulee panostaa
- tekemisen ilon ilmapiiri ja sen heijastuma lapsen kasvoilla tulee olla jokaisen työntekijän työskentelyn tavoite

- hyvä pedagoginen tuki edellyttää myös vahvaa ja säännöllistä arjessa tapahtuvaa yhteistyötä huoltajien kanssa
- kohdennettujen resurssien työpanoksen suunnittelu arjessa on opettajan vastuulla
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultatiivinen tuki, ohjaus sekä työskentely lasten kanssa

Rakenteellinen tuki:

- rakenteellisen tuen arvioinnissa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua arviointia sekä mahdollisia asiantuntijalausuntoja
- laaja-alaisten varhaiskasvatuksen erityisopettajien työ kohdentuu tarpeiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee ja ohjaa tuen toteuttamisessa ryhmien kasvatushenkilöstöä ja erityisavustajaa tehtävässään
- ryhmän lapsiryhmän pienentäminen eli lapsi on laskennallisesti kahden lapsen paikalla
- ryhmään kohdennettava lisäresurssi lapsi- ja / tai ryhmäkohtaiseen tarpeeseen pohjautuen (erityisavustaja tai muu resurssi esim. lastenhoitaja)
- yksityisessä varhaiskasvatuksessa palveluntuottajan kanssa sovitaan palvelusetelin kertoimesta tukitoimien perusteella, yhteistyössä mukana kunnallinen varhaiskasvatuksen erityisopettaja -> edellytyksenä korotetun palvelusetelin myöntämiselle on, että yksikkö sitoutuu toteuttamaan lapsen tarvitsemat tukitoimet

Hoidollinen tuki:

- hoitoon, hoivaan ja avustamiseen sekä terveydenhoidollisten tarpeiden vastaamiseen osaaminen tulee olla koko ryhmän henkilöstöllä
- yhteistyö huoltajien kanssa on keskeistä tuen toteuttamisen näkökulmasta
- lääkehoito kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeseen: lapsen sairauden hoitosuunnitelma, lapsen diabeteksen hoitosuunnitelma
- lääkehoidon osaamisesta ryhmässä tulee huolehtia (vastuu *varhaiskasvatusyksikön* johtajalla)
- lapsen tukemisessa keskeisenä työvälineenä hoidollisuuden osalta saattaa olla seurantavihko esim. ruokailut, insuliini

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta (suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt)

Lapsen tarpeenmukaisen tuen arvioinnissa ja sopimisessa oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin oikea-aikaisen tuen järjestämiseksi hyödynnetään verkoston monialaista asiantuntemusta. Lapsen tarvitsema tuki ja vastuut tuen toteuttamisessa kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatuksen suunnitelma on sisällytetty lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman osa-alueeksi. Vastuu suunnitelman kirjaamisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuutta hyödyntäen lisääntyvästi tuen tasojen vahvistuessa. Mitä vahvempi tuen taso, sitä vahvempi on varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli (vastuu kuvattu alla olevien tuen tasojen yhteydessä). Muut monialaiset yhteistyötahot kirjaavat jatkotoimenpiteet omiin tietojärjestelmiin. Tuen sopivuutta arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja muiden verkostossa toimivien asiantuntijoiden kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arvioidaan laatimisen jälkeen tuen toteuttamisen osalta vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Kirjauksissa tulee näkyä se, miten yhdessä sovittu menetelmä näkyy konkreettisesti juuri tämän lapsen arjessa.

Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten ja perheiden hyvinvointia ennaltaehkäisevästi tekemällä tiiviisti yhteistyötä huoltajien kanssa. Varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen ja puheeksiotto edellyttää henkilöstöltä aktiivista ja luottamuksellista dialogia lapsen ja huoltajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa edellytetään jokaisen keskustelun aloituksessa yhteistä pohdintaa perheen kuulumisista arjen sujuvuuden osalta.

Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Monialaisen yhteistyön ja verkoston tarve arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen tarpeenmukaisen tuen arvioinnissa ja sopimisessa oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin oikea-aikaisen tuen järjestämiseksi hyödynnetään verkoston monialaista asiantuntemusta. Keskeinen ja ensimmäinen monialaisen tuen tarjoaja on varhaiskasvatuksen erityisopettaja arjen yhteistyön toimijana lapsen, huoltajan sekä henkilöstön tukena. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävänä on koordinoida monialaista yhteistyötä. Verkoston kokoamisessa huomioidaan lapsen ja perheen tarpeet sekä lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tukevat olemassa olevat palvelut perheessä. Tuen sopivuutta arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja muiden verkostossa toimivien asiantuntijoiden kanssa.

Lohjalla tehdään monialaista yhteistyötä neuvolapalveluiden kanssa ikäkausitarkastusten yhteydessä. Tällöin varhaiskasvatuksessa yhteistyössä huoltajien kanssa laaditussa yhteistyölomakkeessa kirjataan näkyväksi esille nousseet tuen tarpeet ja mahdolliset suositukset esim. puheterapeutin arvioinnin tarpeesta. Varhaiskasvatuksella on mahdollisuus yhteistyössä huoltajan kanssa edistää lapsen tarpeiden selvittelyä toimimalla yhteistyön aloitteen tekijänä neuvola yhteistyössä Perhekeskuksen Lasten ja nuorten tutkimus- ja kuntoutustyöryhmään (LATUKU). Työryhmän tehtävänä on tutkia lasten kehitykseen liittyviä haasteita ja suosituksia tukitoimista. Tavallisimpia käsiteltäviä asioita ovat erilaiset puheen ja liikunnallisen kehityksen viiveet, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyvät ongelmat sekä muut oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Tuen ja oppimispolun ratkaisuja suunnitellaan riittävän ajoissa monialaisessa yhteistyössä yhdessä huoltajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa lapsen edun mukaisesti. Siirtymävaiheessa pohditaan tuen tarpeet huomioiden ryhmän edellytykset tarjota tuen edellyttämä tuki. Tuen sujuvan jatkumon varmistamiseksi varhaiskasvatuksen sisällä sekä siirryttäessä esiopetukseen on lähettävän tahon varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla kutsua koolle siirtopalaveri tarvittavan tiedon siirtämiseksi. Siirtopalaverissa ovat mukana huoltajat sekä lähettävän ja vastaanottavan tahon edustaja/-t. Huoltajien kanssa pohditaan muut mahdollisesti tarvittavat osallistujat. Wilmaan laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy järjestelmässä seuraavaan Lohjan kaupungin alaiseen yksikköön. Muihin yksiköihin annetaan kopio viimeisestä varhaiskasvatussuunnitelmasta. Mahdollisten asiantuntijalausuntojen siirtyminen sovitaan yhteistyössä huoltajien kanssa ja siirtyvät asiantuntijalausunnat siirtyvät huoltajien luvalla. Siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tuen jatkumoa arvioidaan pedagogisella arvioinnilla / selvityksellä.

Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen)

Lohjalla hallintopäätökset tuesta ja tukipalveluista tekee *varhaiskasvatusjohtaja* sekä kunnallisella että yksityisellä puolella. Uuden hallintopäätöksen laatimisessa, muuttamisessa ja kumoamisessa käytetään lomakepohjaa "Selvitys hallintopäätöksestä varhaiskasvatuksessa". Lapsen ja huoltajan / huoltajien kuuleminen kirjataan selvitykseen. Lisäksi toteutettu kuuleminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan näkyväksi. Kuuleminen ja selvityksen hallintopäätöksen toteuttamisesta sekä laatimisesta on varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävänä yhteistyössä *varhaiskasvatusyksikön* johtajan kanssa. Päätösten kumoaminen ja muuttaminen perustuu arviointiin yhteistyössä huoltajien kanssa monialaisen verkoston asiantuntijuutta hyödyntäen. Selvitykseen hallintopäätöksen pohjaksi käytetään liitteenä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja / tai asiantuntijalausuntoa.

Yleinen tuki

Yleisen tuen käytännön järjestäminen:

- yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille tarpeen mukaan (kaikki eivät sitä tarvitse)
- aloitetaan heti, kun havaitaan lapsella tuen tarvetta yhteistyössä huoltajien kanssa
- tuen aloittamisessa mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- yleinen tuki toteutetaan lapsen ryhmässä yksilölliset tarpeet huomioiden

- ryhmässä mietitään, miten lapsen tarpeisiin vastataan niin, että hän saa osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia yhteisessä toiminnassa
- tukipalvelut suunnitellaan yhteistyössä huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa (suunnitellessa hyödynnetään mahdollista monialaista yhteistyötä esim. terveydenhoitaja, diabeteshoitaja)

Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken:

- vastuu tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan varhaiskasvatuksen opettajalla
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultatiivinen tuki
- varhaiskasvatuksen erityisopettajien työmenetelmänä havainnoinnin keinona samanaikaisopetus, pienryhmä tai yksilöopetus
- tukipalveluista järjestetään kuuleminen ja se kirjataan selvitykseen hallintopäätöksen pohjaksi (varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla)

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa:

- lapsen kanssa yhdessä pohditaan, mikä häntä auttaa tai millaista tukea hän kokee tarvitsevansa lapsen ikätaso huomioiden
- huoltajan kanssa aktiivista yhteistä pohdintaa arjen sujuvuuden sekä toimintaa tukevien menetelmien suhteen

Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä:

- tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan näkyväksi ja arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana yhteistyössä huoltajan kanssa sovitulla tavalla (esim. varhaiskasvatussuunnitelman palaveri, puhelinkeskustelu)
- tuen tarpeen intensiteetissä ja keston arvioinnissa aina mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- tukea arvioitaessa voidaan päätyä myös ratkaisuun, että vahvempaa tukea ei enää tarvita ja tämän päätöksen päivämäärä tulee kirjata vasuun tuen päättymisen päivämääränä

Tehostettu tuki

Tehostetun tuen käytännön järjestäminen ja toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä:

- varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä huoltajan kanssa arvioivat, että lapsi tarvitsee intensiteetiltään voimakkaampaa tukea tai tukea ei enää tarvita
- tehostetun tuen aloittamisessa / päättämisessä tulee olla mukana varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuus
- arvio kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan
- tehostetun tuen aloittamisessa on hyvä hyödyntää sovitusti huoltajan kanssa neuvolan terveydenhoitajan tai muun monialaisen yhteistyötahon asiantuntijuutta (esim. lapsen puheterapeutti)
- suunnitellusta tuesta järjestetään kuuleminen ja tehdään selvitys hallintopäätöksestä varhaiskasvatuksessa (varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet:

- opettajan työkaluna arvioinnissa käytetään tukena *“pedagogisen toiminnan ja tuen toteuttamisen arvioinnin työkalupakki”*
- tuki suunnitellaan ja arvioidaan yhteistyössä huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
- suunnitellessa hyödynnetään mahdollista monialaista yhteistyötä esim. terapeutit, tutkivat tahot

Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa:

- tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyönä
- toteutettava tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan näkyväksi kuukauden sisällä tuen päätöspäivämäärästä (hallintopäätös)
- varhaiskasvatussuunnitelman tuen osuus arvioidaan ja päivitetään vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana yhteistyössä huoltajan kanssa
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn kohdentuminen suunnitellaan laadittaessa varhaiskasvatussuunnitelmaa (yhteistyö huoltajien kanssa, konsultaatio ryhmälle, samanaikaisopetus, mallintaminen, pienryhmätoiminta, yksilöllinen erityisopetus, eri menetelmien käyttöönoton perehdyttäminen, mahdollisen avustajaresurssin tukeminen ja monialainen yhteistyö)

Menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä:

- tuen antaminen ei edellytä asiantuntijalausuntoja

Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä:

- tuen toteuttaminen edellyttää tiivistä, suunnitelmallista yhteistyötä huoltajien kanssa
- tarvittavia, lapsen tarpeista lähteviä, yhteistyötahoja konsultoidaan ja heiltä saatuja ajatuksia sisällytetään lapsen arkeen
- lapsi saa kokea onnistumisia ja ryhmään kuulumisen tunnetta
- toiminnassa huomioidaan, että jotkut lapset tarvitsevat aikuisen läsnäoloa ja tukea enemmän kuin toiset
- toiminnan suunnittelu pohjaa lapsen vahvuuksiin ja mielenkiinnon kohteisiin (motivaatiotekijät huomioiden)
- toimintaa suunnitellaan lapsen yksilölliset tarpeet ja taitotaso huomioiden (mihin lapsi kykenee itsenäisesti ja mihin aikuisen tuella)
- ryhmän toiminta ja pienryhmätoiminta suunnitellaan lapsen osallisuutta vahvistaen

Erityinen tuki

Erityisen tuen käytännön järjestäminen:

- varhaiskasvatuksessa erityistä tukea annetaan lapsille, jotka tarvitsevat vahvaa monialaista tukea
- tuki toteutetaan lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä inklusion periaattein
- toiminnan peruslähtökohtana on varmistaa, että jokainen lapsi yksilölliset tarpeet huomioiden saa kokea onnistumista, osallisuutta sekä ryhmään kuulumisen tunnetta
- erityisessä tuessa painottuvat pedagogiset työtavat, arjen kuntouttava merkitys sekä monialainen tiivis yhteistyö
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli korostuu erityisen tuen suunnittelussa ja aikana (konsultaatituki, erityisopetus, monialainen yhteistyö ja vahva yhteistyö *huoltajien* kanssa)
- rakenteellisten tukien tarpeellisuus korostuu
- tuki edellyttää monialaista yhteistyötä

Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa:

- erityisen tuen tarve arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa koottavassa tarpeen mukaisessa verkostossa
- osa-aikaisen erityisopetuksen painopisteet suunnitellaan yhteistyössä lapsen huoltajien ja muiden mahdollisten lapsen oppimista, kehitystä ja kasvua tukevien tahojen kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (opetus voi toteutua samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena)

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki ja ohjaus erityispedagogisen osaamisen lisäämiseksi koko ryhmälle ja erityisavustajan perehdyttäminen omaan tehtäväänsä tuen näkökulmasta

Menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä:

- asiantuntijalausuntoja hyödynnetään tuen sisällöllisessä suunnittelussa
- hallintopäätöksen laadinnassa käytetty varhaiskasvatussuunnitelmaa ja / tai asiantuntijalausuntoa

Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa:

- lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvä erityisen tuen suunnitelma (n. 1 kk tuen aloittamisesta), jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja muiden kuntoutuksessa mukana olevien tahojen kanssa
- laadinnan jälkeen arviointi ja suunnitelman tarkistaminen vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana
- vastuu erityisen tuen kirjaamisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa:

- pidennetystä oppivelvollisuudesta huoltajien tulee saada ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista varhaiskasvatuksen erityisopettajalta
- pidennetyn oppivelvollisuuden ja samalla kertaa tehtävän erityisen tuen ensikertaisen päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto (asiantuntijan näkemys vammaisuuden asteesta)
- viranhaltijapäätöksen tekee *perusopetusjohtaja*
- jos lapselle tehdään päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta, alkaa oppivelvollisuus 6-vuotiaana esiopetuksella ja tällöin lapsella on oikeus oppivelvollisuutta edeltävään maksuttomaan esiopetukseen 5-vuotiaana huoltajan hakemuksesta ja lapselle tehdään erityisen tuen päätös -> viranhaltijapäätöksen tekee *varhaiskasvatusjohtaja*

Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako:

- yhteistyö suunnitellaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden ja vastuu yhteistyön suunnittelusta on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla yhdessä opettajan kanssa
- lapsen koulupolkuja suunnitellessa tulee monialaiseen yhteistyöhön ottaa mukaan riittävän varhain perusopetuksen erityisopettaja

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa:

- yhteistyö ja tuen toteuttamisen arviointi on suunnitelmallista ja säännöllistä
- varhaiskasvatussuunnitelma arvioidaan laatimisen jälkeen vähintään kaksi kertaa vuodessa laatimisen jälkeen

Toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena:

- arviointi tehdään yhteistyössä huoltajan / huoltajien kanssa monialaisessa verkostossa
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja huolehtii asianmukaisen kuulemisen sekä selvityksen hallintopäätöstä varten *varhaiskasvatusjohtajalle*

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

Tuen käytännön järjestämisen vastuu on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen *erityisopettajan* rooli ja vastuu tuen toteuttamisessa kasvaa tuen vahvistuessa ja se suunnitellaan yhteistyössä huoltajien kanssa varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaan kirjataan myös ryhmän henkilöstön vastuut. *Varhaiskasvatusyksikön* johtajan tehtävänä on huolehtia riittävä osaaminen henkilöstön osalta tuen toteuttamiseksi

sekä huolehtia resurssointiin / ryhmäkoon pienentämiseen ja tukitoimiin sekä apuvälineisiin liittyvien ratkaisujen etenemisestä hallintopäätökseksi sekä käytäntöön. Tässä tehtävässä *varhaiskasvatusyksikön* johtajalla on tukena laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja työparina.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Lohjalla vaihtoehtopedagogiikkoihin perustuva varhaiskasvatus on yksityisten varhaiskasvatusyksiköiden toimintaa. Vaihtoehtopedagogiset päiväkodit noudattavat valtakunnallista ja Lohjan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteuttaminen tapahtuu omien vaihtoehtopedagogisten periaatteiden ja toimintatapojen kautta.

Steinerpedagogiikka Päiväkotiki Pääskynpesä

Steinerpedagogiikassa tärkeää ovat luonnonmukaiset materiaalit, eri aistien kehityksen tukeminen, sekä ohjatun ja vapaan leikin vaihtelun tasapaino. Luonto tarjoaa paljon vaihtoehtoja ja materiaalia tutkittavaksi ja käytettäväksi oppimisen tukena sekä leikeissä vuoden ympäri. Päivärytmissä otetaan huomioon sen kiireettömyys ja hengittävyys: kun lapset joutuvat keskittymään johonkin aktiviteettiin, on tämän jälkeen heti vapaus leikkiä tai hengähtää ennen seuraavaa keskittymistä.

Kasvattajat pyrkivät lapsihavainnoinnin avulla seuraamaan lapsen tarpeita ja luomaan sellaisen ympäristön ja ilmapiiirin, mikä on lapsen kasvun ja oppimisen kannalta paras. Jokainen lapsi ansaitsee tulla kuulluksi ja nähdyksi ja jokaisen lapsen tulee oppia asettamaan omat rajansa ja huomaamaan toiset lapset ympärillään. Näitä opetellaan kokemusten kautta.

Montessoripedagogiikka Touhula Vappula

Montessorikasvatuksen tunnuslause on: "Auta minua tekemään itse." Montessoriympäristö auttaa lasta itsenäistymään ja tukee lapsen oma-aloitteisuutta. Ympäristö vastaa lasten ikää, kokoa ja kehitysvaiheita. Kun lapselle annetaan vastuuta ympäristöstään ja toiminnastaan, hän oppii arvostamaan itseään ja kunnioittamaan toista. Lapsi tarvitsee konkreettisia välineitä ymmärtääkseen uusia asioita. Montessoripedagogiikan välineistön avulla lapsi saa kokea oppimisen ilon ja samalla hänen oppimistaan autetaan siten, että hän selviytyy mahdollisimman hyvin tulevista oppimistilanteista. Montessorivälineistö jaetaan viiteen ryhmään: arkipuuhat, aistivälineet, kieli, matematiikka ja kulttuuri. Musiikki-, taide-, luonto-, ja liikuntakasvatus kuuluvat vahvasti Montessoritoimintaan.

Montessoripedagogiikassa hyödynnetään lapsen herkkyyksia. Samalla kun herkkyykskauden ohjaavat lapsen kehitystä, niin lapsi saa vaikutteita myös ympäristöstään. Lapsella ajatellaan olevan vastaanottavainen mieli ja lapsi ottaa vastaan vaikutteita eri tavoin kuin aikuinen.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹³⁹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁰. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴¹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴². Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴³.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

139 Varhaiskasvatuslaki 24 §

140 Varhaiskasvatuslaki 24 §

141 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

142 Varhaiskasvatuslaki 24 §

143 Varhaiskasvatuslaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Paikallisesti päätettävät asiat

LOHJALLA

Lohjalla varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, havainnoidaan, arvioidaan ja kehitetään lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen tasolta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tasolle. Toimintaa arvioidaan varhaiskasvatuksen valtakunnallisten, kaupungin, varhaiskasvatusyksiköiden sekä lapsiryhmien tavoitteiden mukaan. Lasten ja huoltajien osallisuus huomioidaan kaikilla arvioinnin tasoilla hyödyntäen lasten haastatteluita sekä huoltajien kanssa käytyä dialogia. Näiden avulla kehitetään toimintaa systemaattisesti ja tarvelähtöisesti. Arviointien keskeiset tulokset käsitellään ja julkaistaan keskeisille toimijoille. Palautejärjestelmiä kehitetään yhdessä lasten ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden kanssa edelleen toimivimmiksi. Varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisessä on huomioitu paikallisen suunnitelman konkreettisuus jatkuvan prosessimaisen arvioinnin mahdollistamiseksi.

Lohjalla otetaan käyttöön valtakunnallinen digitaalinen arviointijärjestelmä Valssi elokuussa 2023. Lohjan paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä arviointia kehitetään tämän avulla. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä valitsee varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittämisryhmän suosituksien perusteella varhaiskasvatukselle sopivimmat arviointikohteet. Arviointi on pyritty viemään mahdollisimman konkreettiselle, arjen toiminnan tasolle. Arviointi toteutuu sähköisesti, johon henkilöstö vastaa. Tuloksista, huomioista ja pohdintoista käydään yhteistä keskustelua sekä tiimeittäin että yksiköittäin. Valssiin kirjataan vahvuudet sekä kehittämiskohteet menetelmineen. Vastausten ja pohdintojen perusteella tiimit kehittävät omaa toimintaansa ja yksikön yhteistä toimintaa. Vahvuudet ja kehittämiskohteet kirjataan myös ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin. Ryhmien vasuihin kirjataan myös yksikkökohtaiset arvot, tavoitteet ja painopistealueet. Arviointikyselyjen avulla saamme kuntatasoista tietoa varhaiskasvatuksen laadusta ja toteutumisesta. Kunta voi halutessaan hyödyntää Valssin arviointikyselyjä tulosteina toimipaikka- tai toimijakohtaisesti.

Arviointikyselyiden lisäksi Lohjalla arvioidaan toimintaa yksikkökohtaisissa palaverissa, ryhmän sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa. Huoltajien kanssa keskustellaan toteutuneesta toiminnasta päivittäisissä tuonti- ja hakutilanteissa, sovituissa tapaamisissa ja vanhempainilloissa. Lasten kanssa toimintaa arvioidaan yhdessä päivittäin keskustellen sekä pedagogisen dokumentoinnin avulla. Tarkemmin eri arvioinnin tasoista ja menetelmistä on kirjattuna alla olevassa taulukossa.

Yksityinen varhaiskasvatus huolehtii itse omasta arvioinnista noudattaen varhaiskasvatuksen lakeja, asetuksia ja kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen ohjeistuksia. Lohjan kaupunki valvoo yksityisiä toimijoita valvontasuunnitelman mukaisesti. Kunnallisen puolen käyttämät lomakkeet, mm. ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma sekä arviointikyselyt, ovat myös yksityisen varhaiskasvatuksen käytettävissä.

Lohjan varhaiskasvatuksen arvioinnin tasot

Kaupungin taso (Laadunhallinta strategisen johtamisen tukena, paikallisen suunnitelman arviointi)

Paikallisen varhaiskasvatuksen arviointia kehitetään laadunhallinnan ja strategisen johtamisen työvälineeksi. Valtakunnallisiin kyselyihin vastataan ja niiden tuloksia hyödynnetään toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä. Näitä käsitellään mm. varhaiskasvatuksen johtoryhmässä sekä esihenkilöpalaverissa, joiden kautta informaatio jalkautuu yksiköihin.

Valssin arviointijärjestelmästä saamme kuntakohtaista arviointitietoa ja kehittämiskohteita.

Alueen taso (Alueellisen hyvinvointityön arviointi)

Alueellisella tasolla paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi kytkeytyy esi- ja perusopetuksen arviointiprosessiin lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi alueen monitoimijaisessa yhteistyössä. Monitoimijaisessa yhteistyössä arvioidaan, miten varhaiskasvatuksen oppimisympäristö ja toimintakulttuuri tukevat lasten kasvua, kehitystä ja oppimista osana yhtenäistä, sujuvaa oppimisen polkua. Alueilla on arvioitava ja kehitettävä monialaisen yhteistyön prosesseja.

Yksikkötaso (yksikkökohtaisen toiminnan arviointi)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma konkretisoituu yksikkötasolle ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmissa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan paikallisesti sovitut painopistealueet ja yksikön tavat toteuttaa painopisteiden ja varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita sekä *Valssin arviointikeskusteluiden myötä yksikön vahvuudet ja kehittämiskohteet*. Suunnitelmien toteutumista arvioidaan ja suunnitelmaa tarkennetaan yksiköittäin säännöllisesti. Suunnitelman toteutumisen arvioinnissa hyödynnetään ryhmätason arviointeja, itsearviointia, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin arviointia sekä *pohdintakeskusteluja*. Yksikön toiminnan kehittämisessä huomioidaan myös huoltajilta tulleet toiveet ja palautteet. Ryhmän vasun yksikköä koskevat asiat voidaan julkistaa huoltajille esim. pedanet-sivuston kautta.

Ryhmätaso (ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ja arviointikyselyt, mm. erilaisten dokumentointien hyödyntäminen ja analysointi)

Ryhmätasolla *henkilöstö* vastaa *Valssin arviointikyselyihin* toteutuneen toiminnan ja *oman pohdinnan* pohjalta. Kyselyn on tarkoitus kehittää *yksittäisen työntekijän* sekä tiimin toimintaa sekä tukea itsearviointia. Arvioinnin avulla esille nousee helpommin kehittämistä ja vahvistamista vaativat asiat. *Varhaiskasvatusyksikön* johtajalla on tärkeä osuus keskustelun ylläpitäjänä ja yksikkönsä pedagogiikan kehittäjänä. Arvioinnista ja *pohdintakeskusteluista* esille nousseet asiat kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan mahdollisimman konkreettisesti.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma nivoo yhteen lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa huomioitavat yksilölliset tarpeet ja yksikkö- ja kaupunkitasoisen strategiset varhaiskasvatuksen linjaukset. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen asioiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalavereissa ja ryhmän toimintaa mukautetaan ja kehitetään tehtyjen havaintojen ja arvioinnin pohjalta. *Varhaiskasvatusyksikön* johtaja ja alueen varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat ja tukevat ryhmän pedagogista toimintaa ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa havainnoimalla ryhmän toimintaa ja seuraamalla ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja asioita. *Varhaiskasvatusyksikön* johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät ryhmän henkilöstön kanssa keskustelua tavoitteiden toteutumisesta ja ohjaavat toimintaa tarvittaessa. Sovitut asiat kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan sähköiseen pilvipalveluun, jolloin ryhmän henkilöstö, *varhaiskasvatusyksikön* johtaja ja erityisopettaja pystyvät seuraamaan suunnitelmaa ajan tasaisesti. Ryhmätason arvioinnin tavoitteena on pedagogiikan arvioinnin systemaattisuus ja tarvittavan osaamisen kehittäminen varhaiskasvatuksen laadun varmistamiseksi. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toimivuutta arvioidaan vuosittain. Suunnitelmia kehitetään saadun palautteen perusteella.

Yksilötaso (lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi)

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin toteutumista arvioidaan kuntatasoisesti sekä yksikkötasoisesti vuosittain sovitun työryhmän toimesta yksiköiden palautteen pohjalta. Varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamisen laatua ja keskustelujen onnistumista arvioidaan sekä *varhaiskasvatusyksikön* johtajien, varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien sekä lasten ja huoltajien kanssa. Arvioinnissa huomioidaan myös lasten yksilöllisten tarpeiden ja monialaisuuden toteutuminen suunnitelmissa ja käytännössä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnista esiin nousseiden asioiden pohjalta edelleen kehitetään prosessia. Arvioinnissa hyödynnetään lapsen arjen monipuolista dokumentointia mm. digitaaliin kasvun kansioihin.

- lapsille suunnatut hyvinvointikyselyt (ikäkaudet)
- varhaiskasvatus-neuvola-yhteistyöomakkeiden hyödyntäminen

- lasten varhaiskasvatussuunnitelmien läpikäynti sisältäen tuen toteutumisen (varhaiskasvatussyksikön johtaja - varhaiskasvatuksen erityisopettaja - varhaiskasvatuksen opettaja - huoltaja yhteistyössä)
- huoltajien palaute lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa
- vanhempainillat

KAUPUNGIN TASO - Lohjan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

- arviointia ja kehittämistä säännöllisesti
- valtakunnallisiin kyselyihin osallistuminen
- johtoryhmä, esihenkilöt
- Lapsiystävällinen kunta

ALUETASO - Alueelliset hyvinvointiryhmät

- esi- ja perusopetuksen arviointi kytkeytyy
- alueellisia kyselyitä asiakkaille ja asukkaille
- monitoimijainen yhteistyö

YKSIKKÖTASO - Yksikkökohtaiset palaverit

- Valssi-arviointijärjestelmä
- ryhmistä nousevia asioita
- huoltajien palautteet ja toiveet
- yksikön toimintakulttuuri, arvot ja painopisteet

RYHMÄTASO - Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

- Valssi-arviointijärjestelmä
- lasten motorikan arvioinnit 5-vuotiailla, hyvinvointikyselyt
- ryhmän vasun tarkastelua, havainnointia, arviointia ja kehittämistä

YKSILÖTASO - Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

- lapsen vasuprosessin arviointia
- varhaiskasvatus-neuvola -yhteistyölomakkeiden hyödyntäminen
- lasten varhaiskasvatussuunnitelmien läpikäynti
- huoltajien palaute lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa

Arvioinnin tasot